

СТАЛИЙ РОЗВИТОК СУСПІЛЬСТВА ЯК ПЕРЕДУМОВА РОЗВИТКУ АГРАРНОЇ ОСВІТИ

УДК 371.134:378(410)

Ніна Журавська, доктор педагогічних наук

Національного університету біоресурсів і природокористування,
м. Київ

СТАЛИЙ РОЗВИТОК СУСПІЛЬСТВА ЯК ПЕРЕДУМОВА РОЗВИТКУ АГРАРНОЇ ОСВІТИ

У статті підкреслюється важливість сталого розвитку суспільства як передумови розвитку аграрної освіти.

Ключові слова: вища аграрна освіта, сталий розвиток, реформи.

Літ. 5.

Актуальність проблеми. Варто зауважити, що сучасна система вищої освіти відповідно до змісту, будучи соціальним механізмом покращення суспільства, повинна виконувати аксіологічні функції: екологічну, акцентуючи увагу на збереженні біосфери, природи взагалі (Землі і космосу); ноогуманістичну, яка зводиться до орієнтації освітнього процесу на виживання і безперервний розвиток людства, затвердження людяності. Підкреслимо, що вища освіта, як відмічено у “Всесвітній декларації про вищу освіту для XXI століття” покликана виконувати ряд важливих завдань:

1) На думку європейських вчених Н.-Н. Kremer (Німеччина); D. Warpen-Piper (Великобританія); A.E.J. Wals; J. Geerligts, A. Jager, K. Mittendorff (Нідерланди), забезпечувати підготовку відповідно до змісту освіти високо-кваліфікованих випускників і відповідальних громадян, здатних задовольняти потреби у всіх сферах людської діяльності через надання можливості отримання відповідних кваліфікацій, на основі використання курсів і навчальних програм, що постійно адаптуються до сучасних і майбутніх потреб суспільства [5].

2) Забезпечувати можливості для безперервної освіти через гнучкий характер отримання вищої освіти, надання студентам оптимального діапазону її вибору і поєднання з можливістю саморозвитку і соціальної мобільності особи з метою виховання її у дусі громадянськості й активної участі в житті суспільства, дотримуючись прав людини, стійкого розвитку, демократії і миру у дусі справедливості відповідно до змісту освіти, за дослідженнями S. Wilde, G. Chastedt, K. Koch (Німеччина); P. Ramsden, N.J. Entwistle (Великобританія); F. Favotto (Італія) [3].

3) Забезпечувати суспільство необхідними знаннями з метою надання допомоги у галузі культурного, соціального й економічного розвитку,

заохочуючи і розвиваючи природничонаукові і технологічні дослідження, а також дослідження у галузі соціальних і гуманітарних наук і творчу діяльність у сфері мистецтва відповідно до змісту освіти, за твердженнями D.L. Peters (Великобританія); S. Mantovani (Італія) [2].

4) Роз’яснювати, пропагувати, інтерпретувати, зберігати, розвивати та поширювати національні і регіональні, міжнародні й історичні культури в умовах культурного плюралізму і різноманітності відповідно до змісту освіти, за висловлюваннями V. Porcher (Франція); P. Corbetta (Італія) [4].

5) Захищати та зміцнювати суспільні цінності, забезпечуючи виховання молоді в їх дусі, формуючи громадянськість особи і розширюючи тим самим перспективи гуманізму відповідно до змісту освіти, як свідчать L.A. Masmanaway (Великобританія); P.-I. Duvoil (Франція) [2].

6) Сприяти розвитку і вдосконаленню освіти на всіх рівнях, зокрема шляхом підготовки викладачів із високим рівнем загальної і професійної культури відповідно до змісту педагогічної аграрної освіти, на думку Н.Н. Kremer (Німеччина); F. Best (Франція); L. Heylen (Бельгія) [3].

Насамперед слід зазначити, що у контексті цих завдань і функцій вищої освіти розробляються рекомендації комісіями і конференціями, зокрема Міжнародною комісією “Освіта для XXI століття”; Всесвітньою комісією з культури і розвитку; 44-ю і 45-ю сесіями Міжнародної конференції з освіти (Женева, 1994 і 1996 роки); 27-ю і 29-ю сесіями Генеральної конференції ЮНЕСКО (Рекомендації про статус викладацьких кадрів вищих навчальних закладів); Всесвітньою конференцією з освіти для всіх (Джомтьєн, Таїланд, 1990 р.); Конференцією Організації Об’єднаних націй [5].

Дослідженнями встановлено, що адаптація підготовки викладачів у вищих аграрних навчальних закладах України до європейських норм означає насамперед прийняття законів із розвитку сільського господарства країн ЄС, за

СТАЛИЙ РОЗВИТОК СУСПІЛЬСТВА ЯК ПЕРЕДУМОВА РОЗВИТКУ АГРАРНОЇ ОСВІТИ

якими сталий розвиток (тривалий) означає об'єднання в єдине ціле економіки, навколишнього середовища, соціальної сфери (у Франції Закон із сільського господарства щодо “сталого розвитку” був прийнятий ще у 1999 р.) [4]. Зауважимо, що в Європі об'єднуються різні школи та напрями наукових досліджень в аграрній сфері для досягнення сталого розвитку сільського господарства.

Підкреслимо, що у Франції Міністерством фінансів запропонована стратегія ініціативи, що передбачає фінансування і впровадження у вищих навчальних закладах полюсів компетентності відповідно до змісту освіти. Відмітимо, що група підприємців створює схему, за якою наукові ідеї впроваджуються безпосередньо у виробництво. Міністерство сільського господарства та рибальства, якому підпорядкована аграрна освіта у Франції, створило ряд локальних комплексів компетенцій відповідно до змісту освіти. Таким чином, вищі аграрні навчальні заклади різних напрямів підготовки фахівців об'єднуються й утворюють повний ланцюг: від підготовки викладачів для аграрних вищих навчальних закладів, фахівців із виробництва сільськогосподарської продукції до фахівців із її переробки [4].

Насамперед слід зазначити, що поняття сталого (тривалого) розвитку, виписане в сільськогосподарському законі Франції (липень 1999 р.) [4], що уособлює загальні принципи становлення і розвитку змісту аграрної освіти, з'явилося в такій інтерпретації: “Якщо ці теми введені недавно до міжнародних програм, вони мають бути дослідницьким предметом міжнародного рівня тривалий час. Підкреслимо, що науковий і педагогічний контекст представлених дослідницьких проєктів розробляється як проблематика дослідження з дидактики: експериментальних, економічних і суспільних наук. Розгляд із наукової точки зору соціально гострих питань (socio-scientific) є частиною екологічного виховання, що й досі характеризується відсутністю згоди між дослідниками саме щодо прогнозів глобальних небезпек та екологічних результатів”. Крім того, заяви фахівців і результати їх досліджень часто презентуються або отримують негативні відгуки журналістів (Kolstoe, 2000 р.) [3].

Звідси і значущість заходів, де висвітлюються підходи до відбору змісту освіти, на яких із журналістами розглядаються й обговорюються заяви різних дослідників, установ. Зауважимо, що йдеться про важливі висновки, оскільки пануюча тенденція полягає в тому, щоб розглядати науку не з позиції “влади”. Крім того, це “об'єднання

наук”, назване також “Science-in-the-making”, що показує інтеграцію наук із суспільною та комерційною діяльністю. Відмітимо, що потреба у розвитку дидактики навчання була підкреслена в різних країнах (Royal Society, 1985 р.; American Association for the Advancement of Science, 1989 р.; European commission, 1995 р.) [2]. Рекомендовано, наприклад (AAAS, 1993 р.) [2], готувати студентів, інформованих щодо наукових питань, до наукової роботи, виховуючи у них наукову культуру, необхідну для прийняття рішень.

Як показали наші дослідження, у Франції принцип науковості у відборі змісту освіти повинен приводити учнів/студентів до “участі у громадянських виборах, де проблеми країни замішані на науці” [4]. Різні автори довели, що під час наукових суперечок є доцільним введення випадку в дослідження перспектив дидактики громадянського виховання. Деякі цей висновок виправдовують терміном дії наукового виховання (Jenkins, 1994 р.; Osborne, 1997 р.; Zoller, 1982 р.; D'Isautels, 1995 р.), інші – значенням для освіти і вважають дидактику подібною до науки (Millar & Wynne, 1988 р.) [3]. Відмітимо: автори вважають, що є раціональне зерно у даних двох напрямах щодо відбору змісту освіти, тому доцільно розширювати цей мотив щодо науковості в експериментальних роботах, зокрема з економічних і суспільних наук.

Зауважимо, що вивчення гострих соціальних питань сприяє покращенню навчання студентів-викладачів. На ниві французьких досліджень змісту дидактики професійно орієнтованих дисциплін, нині працюють дві команди. Одна – в ENFA, інша – в IUFM Aix-Marseille, якою керує Ален Легарде, де теж цікавляться дидактикою навчання економічних і суспільних питань [4]. Доречно додати, що асоціація цих двох команд посилює зв'язок проблематики дидактики і гострих соціальних питань. Відмітимо, що пункт, спільний для досліджень цих команд, ґрунтується на зборі матеріалу та оцінці ризику. Для того, щоб вивчення потенційних екологічних небезпек змогло досягти результатів, часто потрібен взаємозв'язок наукової спільноти. Підкреслимо, що мета досліджень обох команд полягає в тому, щоб знайти підходи до відбору змісту освіти, щоб виховати людей інформованих щодо дослідницьких методів, їх застосування і вірогідних наслідків та здатних ухвалювати аргументовані рішення, а коли факти не визначені – брати участь у дебатах.

Дослідженнями встановлено, що нині у країнах ЄС багато послідовників цієї течії – сталого розвитку виховання фахівців, що вивчають

СТАЛИЙ РОЗВИТОК СУСПІЛЬСТВА ЯК ПЕРЕДУМОВА РОЗВИТКУ АГРАРНОЇ ОСВІТИ

взаємодію: “наука – технологія – суспільство”. Додамо, що розкриття соціально гострих питань сприяє вихованню громадянства. За цією логікою Об’єднане Королівство Великої Британії вирішило ввести до своєї національної термінології нове поняття – “громадянство”, що означає розвиток освіченості учнів щодо соціально гострих питань. Відмітимо, що певні питання ставляться на заходах, де доповідачі акцентують увагу на наукових, економічних і суспільних питаннях: Які довідкові уміння? їх надійність? суперечки в мотивах? “природні уміння” осіб (студентів-викладачів) до дидактик професійно орієнтованих дисциплін? [1].

Із досліджень випливає, що йдеться також про зміст освіти, де “система знань” – сукупність, яка включає суспільні знання, взаємозв’язок наук, інформації з популяризацією науки, що походить із різних джерел (Bednarz *et al.*, 2001 p. et Jonnaert, 2001 p.) [2]: Які довідкові знання і дидактичні стратегії будувати? Як їх аналізувати? оцінювати? Ці останні питання сприяють розробці проблематики дидактичної обробки понять і виступаючої практики. Варто додати, що йдеться, з одного боку, про те, щоб аналізувати дійсну практику викладачів відповідно до зміни змісту освіти, а з іншого – пропонувати викладачам, починаючи із досліджень, нові дидактичні стратегії, аналізувати їх і оцінювати за прикладом недавніх робіт Беднарза (Bednarz *et al.*, 2001 p.).

Насамперед слід зазначити, що разом із видатними досягненнями в галузі нових технологій науково-технічна революція принесла в людське життя й такі негативні явища, як нещадну експлуатацію природних ресурсів; знищення копалин, лісів, придатних для господарського використання земель; забруднення водоймищ та навколишнього середовища; радіаційне і хімічне зараження тощо. Варто додати, що усього цього досить для припинення життя на Землі. Людство знаходиться на межі життя і смерті. Вищій аграрній освіті, зокрема викладачам-аграрникам, належить найголовніша функція у відборі змісту екологічної освіти і перевихованні свідомості майбутніх фахівців-аграрників із метою повернення їх до проблем природи й оточуючого середовища, привертання уваги до необхідності збереження життя на планеті й розумного господарювання. Відзначимо, що мета сільськогосподарської політики спільного ринку полягає в тому, щоб забезпечити фермерів розумним рівнем життя і споживачами з якісним продовольством за справедливими цінами. Таким чином, безпека продовольства, збереження сільського

навколишнього середовища, виховання соціально стурбованих фахівців – це ключові поняття нової європейської концепції відбору змісту освіти [4].

Слід зауважити, що п’ята конференція міністрів “Навколишнє середовище для Європи” (Київ, Україна, 21 – 23 травня 2003 р.) прийняла документи “Теоретична основа” і “Проект пропозиції щодо здійснення”, які заклали фундамент для забезпечення сталого розвитку в регіоні. На XI Науково-методичній конференції “Людина та навколишнє середовище – проблеми безперервної екологічної освіти в вузах” (Україна, Одеса – Ізмаїл, 24 – 27 травня 2005 р.) зауважували, що включення сталого розвитку до переліку основних цілей системи освіти сприяє підвищенню рівня знань і обізнаності в регіоні. Відмітимо, що екологічна освіта (УР) (Ecological education) з метою стійкості ставить акцент, головним чином, на охороні навколишнього середовища і турботі про нього. Підкреслимо, що увага повинна бути зосереджена на всіх видах людської діяльності, що стосуються навколишнього середовища і пов’язані з використанням природних ресурсів [1].

Таким чином, освіта на користь стійкого розвитку (сталого) (ПУР) (Education on benefit of proof development) – це ширше поняття, яке охоплює економічну, соціальну і природоохоронну галузі. Питання стійкості повинні стати невід’ємною частиною життя кожної людини і, отже, включатися у формальну освіту, особливо у підготовку викладачів сільськогосподарського спрямування, як обов’язкова складова їх навчання, а також як елемент безперервної освіти [5].

На початку розділу “Елементи програми сумісних дій” розглянуто напрями, за якими повинні здійснюватися конкретні дії і на які зверталась увага на конференціях ООН до 1992 р.:

1. Стратегія сталого (або стійкого) розвитку – “Порядок денний на XXI століття” – була прийнята на Конференції ООН із навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро в 1992 р. У її 36-му розділі підкреслюється: “Освіту, включаючи підвищення інформованості населення і професійну підготовку, слід визнати як процес, за допомогою якого людина і суспільство можуть повною мірою розкрити свій потенціал. Освіта має вирішальне значення для сприяння сталому розвитку і розширенню можливостей країн у вирішенні питань навколишнього середовища і розвитку” [1]. На всіх подальших конференціях Організації Об’єднаних Націй, незалежно від тематики, сталий розвиток був невід’ємним елементом їх програми, і було визнано, що освіта

СТАЛІЙ РОЗВИТОК СУСПІЛЬСТВА ЯК ПЕРЕДУМОВА РОЗВИТКУ АГРАРНОЇ ОСВІТИ

є рушійною силою для необхідних змін. Підкреслювалося, що мир, розвиток, охорона здоров'я і демократія є взаємо підсилюючими передумовами сталого (або стійкого) розвитку.

2. Відповідно до рекомендацій, передбачених "Порядком денним на XXI століття", Організація Об'єднаних Націй для забезпечення ефективного виконання порядку денного створила в 1993 р. Комісію зі сталого розвитку (The commission on prooof development). Комісія регулярно розглядає окремі питання "Порядку денного на XXI століття" на щорічних конференціях. На своїй шостій сесії в 1998 р. Комісія прийняла комплексні резолюції з освіти і комунікацій. Окрім того, вона затвердила масштабну програму роботи, в якій урядам пропонується включати цілі сталого розвитку в освітні програми всіх рівнів і заохочується їх рішучість у цьому напрямі.

3. У 1990 р. на Всесвітній конференції "Освіта для всіх" (Джомтєн, Таїланд) було дане наступне визначення базових освітніх потреб: "Ці потреби охоплюють як необхідний обсяг навиків (уміння читати, писати, володіти усним мовленням, уміння рахувати і розв'язувати задачі), так і основний зміст навчання (знання, професійні навик, ціннісні установки і переконання), які необхідні людям для виживання, розвитку всіх своїх здібностей, існування і роботи в умовах дотримання людської гідності, всебічної участі в розвитку, підвищення якості свого життя, ухвалення всебічно зважених рішень і продовження освіти" (Всесвітня декларація про освіту для всіх, ст. 1, п. 1). Це повною мірою відображено в Дакарських межах дій (прийнятих на Всесвітньому форумі з питань освіти в Дакарі, Сенегалі, в квітні 2000 р.): "Освіта є основоположним правом людини. Вона має ключове значення для сталого розвитку і миру і є незамінним засобом ефективної участі в житті суспільних і економічних структур XXI століття, яке випробовує на собі дію швидкої глобалізації" [2].

4. У доповіді "Освіта: прихований скарб", представленій на адресу ЮНЕСКО Міжнародною комісією з освіти для XXI століття (1996 р.), підкреслюється, що освіта необхідна для демократичного і стабільного майбутнього. Основою освіти там визначено чотири чинники навчання: жити разом, знанням, навикам і навчання життю, тобто – складові сталого розвитку.

5. На міжнародній конференції ЮНЕСКО "Освіта в інтересах стійкого майбутнього" (Салоніки, Греція, 1997 р.) зазначалося, що в орієнтованій на стабільність програмі однією з

першочергових цілей стане поняття громадянськості. Традиційний пріоритет вивчення природи повинен врівноважуватися вивченням суспільних і гуманітарних наук. Потім вивчення взаємодії екологічних процесів буде об'єднане з ринковими чинниками, культурними цінностями, справедливим ухваленням рішень, державною політикою й екологічними наслідками антропогенної діяльності у всеосяжному взаємозалежному ключі.

Студенти-викладачі аналізують питання про те, як критично сприймати своє місце у світі і який вид сталого розвитку їм підходить. Студентам-викладачам на практиці необхідно розглядати альтернативні шляхи розвитку і життєвого процесу, оцінювати альтернативні концепції, навчатися обговорювати і аргументувати вибір між концепціями та складати плани їх реалізації, а також брати участь у житті общини для практичного перетворення цих концепцій на практику.

Перспективи подальших досліджень. Нашими дослідженнями встановлено, що, враховуючи умови, які значно змінюються, не тільки між країнами, але й усередині країн регіону, ця стратегія повинна підтримуватися на загальному сукупному рівні. Всім державам пропонується при підготовці відповідного законодавства і рішень використовувати елементи загального керівництва. Відмітимо, що для національного/державного використання цих елементів потрібні їх подальша розробка і трансформація на національному/державному рівні. Зауважимо, що стратегія також спрямована на: регіональну і субрегіональну співпрацю; взаємодію різних суб'єктів, навчальних закладів та інших установ на національному/державному рівні.

Висновок. Поняття сталого розвитку має цілий ряд значень і застосувань, які несуть у собі різне значення і часто відповідають різним ідеологіям. Зауважимо, що його цінність залежить від способу поведінки людей і від того простору, який вони можуть виділити йому для наповнення цього поняття реальним значенням у їх власному контексті. Насамперед слід зазначити, що у початковому значенні освіта допомагає людям у процесі самовизначення і нарощування потенціалу. Другий аспект, що виділяється в цьому документі, полягає у тому, що прагнення забезпечити стабільність – визнаючи при цьому, що вона є засобом для досягнення мети при розвитку екологічної думки і освіти, – може додати ще одну зміну у змісті екологічної освіти і підвищити якість навчання.

ДО ПИТАННЯ ПРО ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ВІДОМИХ ВІТЧИЗНЯНИХ ПЕДАГОГІВ У ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛЯ ДО ВИХОВНОЇ РОБОТИ У ХХ СТОЛІТТІ

1. *Высшее образование в XXI веке: подходы и практические меры: всемир. конф. по высш. образованию, заключит. докл., ЮНЕСКО, Париж, 5–9 окт. 1998 г. / ЮНЕСКО. – Париж: ЮНЕСКО, 1998. – 135 с. – Текст. рус., англ. – (Всемирная декларация о высшем образовании для 21 в. Рамки приоритетных действий, реформа и развитие высшего образования).*

2. *Hasenbank T. Running into practice: Theorie, praxis, seminar zum lernfeldkonzept / T. Hasenbank, H.-H. Kremer, P. F. E. Sloane // Wirtschaft und Erziehung. – 2000. – Н. 11. – П. 34–56.*

3. *Kremer H.H. Existenzgründung: Kapitalbedarfsermittlung und beschaffung / H.H. Kremer, P.F.E. Sloane, K. Melke // Pahl J.P. Zusätzliche Bildungs Angebote beruflichen*

Learners: Konzept und Materialien für gewerblich-technische Berufe / J.P. Pahl, G. Rach. – Seelze-Velber, 2000. – S. 12–200.

4. *Par le ministère de l'instruction publique, l'instruction supérieure et l'étude de la France défini "Les Devoirs de l'école, le collège ou le lycée de l'accueil des professeurs des stagiaires et de nouveaux employés [Електронний ресурс]. – Paris : MS, 2008. – P. 145–211. – Режим доступу: <http://www.cpu.fr>. – Назва з екрану.*

5. *The center of educational research Birkbeck of Institute of Education: The reporting [Електронний ресурс] / The London University. – London: Birkbeck, 2007. – 117 p. – Режим доступу: <http://www.bb.k.ac.uk/research/expert/>. – Назва з екрану.*

Стаття надійшла до редакції 30.03.2011

УДК 378.1.011.31

Микола Пантюк, доктор педагогічних наук,

професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти

Тетяна Пантюк, кандидат педагогічних наук,

професор кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти

Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

ДО ПИТАННЯ ПРО ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ВІДОМИХ ВІТЧИЗНЯНИХ ПЕДАГОГІВ У ПІДГОТОВЦІ ВЧИТЕЛЯ ДО ВИХОВНОЇ РОБОТИ У ХХ СТОЛІТТІ

У статті проаналізовані деякі теоретичні підходи до підготовки майбутнього вчителя до виховної роботи на початку ХХ століття.

Ключові слова: підготовка вчителя, виховна робота, етнопедагогічний, індивідуальний, комплексний підходи.

Літ. 16.

Постановка проблеми. Процеси, які відбувалися на початку ХХ ст. вимагали спеціальної підготовки майбутнього учителя до реалізації нових освітніх завдань.

Аналіз проблеми підготовки майбутнього учителя до виховної роботи не може бути цілісним і повним без розгляду підходів до педагогічних явищ та процесів, а головне – до виховання. Зауважимо, що у статті ми розглядаємо не усі підходи, які мали місце на різних етапах розвитку педагогічної науки у ХХ ст., впродовж яких реалізувалися цілком різні, часто діаметрально протилежні підходи до формування концепції виховання школярів.

Аналіз досліджень і публікацій. Окремі аспекти цієї проблеми не є новими для української педагогіки. У різний час їх досліджували такі вітчизняні науковці: І. Бех, Л. Березівська, Г. Васянович, А. Вихрущ, О. Вишневський та ін.

Метою статті є проаналізувати етнопедагогічний,

індивідуальний, комплексний підходи у підготовці майбутнього вчителя до виховної роботи на початку ХХ століття.

Виклад основного матеріалу. Проблема підготовки вчителя у досліджуваній період потребувала реалізації етнопедагогічної складової. Сутність етнопедагогічного підходу полягає у тому, що індивід, перебуваючи у конкретному соціокультурному середовищі, належить до певного етносу, через що виховання повинно опиратися на національні традиції народу, його культуру, звичаї, навички. Етнопедагогічний підхід стає доцільним тоді, коли спостерігається тенденція відродження національного, автентичного, самобутнього, коли виховання набуває рис народності. У період ХХ ст. цей підхід не був надто актуальним, хоч окремі народознавчі та етнопедагогічні дослідження здійснювалися і пропагувалися у середовищі педагогів. Ця проблематика актуалізується у час здобуття Україною незалежності і тісно пов'язана з іменем